

VICTOR WITTER TURNER

Martin VRAŠTIL
student, Katedra Antropologie FF ZČU

*28.5.1920 - † 1983

Narodil se v Glasgow, kde trávil dětství v divadelním prostředí (matka herečka), což mu zcela jistě v dospělosti dopomohlo při získávání téměř legendární pověsti ohledně jeho velmi osobitých přednášek a seminářů, kde s úspěchem prodával svůj herecký talent ať již v roli vzdělaného klauna či mudrce. Umění zaujmout je nápadné i v jeho psaném projevu.

Před II světovou válkou studuje na University College v Londýně literaturu. Za druhé světové války (zneškodňuje nevybuchlé bomby) potkává svoji ženu (Edith, mají spolu 5 dětí), která je mu nadstandardní oporou i spolupracovnicí. Po druhé světové válce jej v něm četba Margaret Meadové a Alfreda Reginalda Radcliffe-Browna podnítila zájem o antropologii a po válce se vrací na školu již jako student antropologie. Po získání bakalářského titulu

Margaret Mead

1901 – 1978

Spojena s Boasovým sociálním determinismem; TV: Samoa, Omaha, Bali, Nová Guinea, kniha Dospívání na Samoji – idealizuje dospívání Samojských dívek, upřednostňuje se vliv přírody. Její práce i závěry zpochybněny (Freeman).

Alfred Reginald Radcliffe-Brown

1881 – 1955

Narozen v Birminghamu, studuje v Cambridge. Je pod vlivem Durkheima. 1906 – 1908 výzkum na Andamských ostrovech (Bengálský záliv). Kvůli onemocnění šp. Chřipkou pobývá v JAR. V Kapském městě zakládá antropologickou školu. 1922 Andamští ostrované: sociálně antropologická studie. Od 1926 – Sydney, Chicago, Oxford. Místo pojmu kultura:

SOCIÁLNÍ STRUKTURA: *je vymezena sociálními vztahy mezi jedinci, které existuje zcela nezávisle na jedincích, kteří je zaujímají. projevuje se v příbuzenských a politických systémech, sociální systém má za úkol udržovat vnitřní harmonii a konzistenci, brání konfliktům, které jsou zásadně kontraproduktivní. Antropologie je pro něj srovnávací sociologií. Neměl rád Malinowského.*

v Londýně odchází studovat postgraduálně na Manchesterskou universitu. Zde pracuje pod vedením Maxe GLUCKMANA, zabývá se zde mimo jiné marxismem. V roce 1949 dokončil studia, aby v roce 1950 dostal i díky Gluckmanově přímluvě stipendium na Rhodes-Livingstone Institut v dnešní Zambii.

Max Gluckman

1911 – 1975

Narozen v JA republice ruským židům, 1936 doktorát z antropologie v Oxfordu, 1939 pracuje v Rhodes Livingstone Inst, od 1942 ředitelem; 1949 I. profesorem sociální antropologie na universitě v Manchesteru (zakládá tzv. Manchesterskou školu). Zajímá se především o sociální změnu a vztah městského a venkovského prostředí. Zpochybňuje funkcionalistický pohled na africké kultury, Malinowského mínění, že zdroj kulturní změny je vnější, polemizuje s Radcliffem-Brownem, že společenské mechanismy jsou determinovány snahou vyhnout se

konfliktu. Naopak předkládá konflikt jako klíčový pro sociální integraci a diferenciaci. Stabilita systému závisí na konfliktech v subsystémech, které se v kontrolované formě ventilují v rituálech.

Rhodes-Livingstone Institut

první výzkumný institut založený r. 1938 v Britské Africe se sídlem v Lusace. Měl svým sociologickým výzkumem pomoci vytvořit podmínky pro trvale uspokojujivé soužití mezi domorodci a přistěhovalci.

Zde provádí terénní výzkum kmene Ndembu. V tomto kmeni se setkává s něčím, co je v přímém rozporu s učením tradiční britské funkcionalistické školy, se kterým se setkal zejména v díle Radcliffa-Browna. Byl to konflikt. Konflikt, který by měl podle Radcliffe-Browna vést k totálnímu rozkladu společnosti, ve které selhal sociální systém, jehož úkolem je přeci konfliktům zabraňovat. Ale u Ndembuů se to nestalo. Oporu našel v tezích Ralpha LINTONA, který sociální systém zasadil do širšího kulturního kontextu. Postupně se přiklonil k procesuální teorii (rozpracována Gluckmanem a jeho žákem A.L. Epsteinem), kdy povahu sociálních vztahů

Ralph LINTON

1893 – 1953

Narozen ve Filadelfii v zámožné kvakerské rodině, svoje vyznání však zapřel, byl ve válce, kvůli které se rozešel s Boasem. 1936: The Study Of Man – rozlišuje zde statusy (vrozené, připsané, získané) a charakteristiky kulturních prvků (forma, význam, využití, funkce)

považuje za dynamickou – sociální vtahy se reprodukuje svojí interakcí: **trvanlivost je obsažena v každé změně.**

Jako doktorskou práci na Manchesterské universitě v roce 1955 předložil a obhájil monografii *Schism and Continuity in an African Society* (Schizma a kontinuita v jedné africké společnosti, 1957) o kmeni Ndembu, kde hledá řád v mocenském konfliktu, který POTVRZUJE společnost. Na pomoc si vzal SOCIÁLNÍ DRAMA, koncept, který sám vytvořil. Jeho stupni jsou: porušení norem (branch), krize (crises), urovnání (redress) a reintegrace (reintegration). A opět jsme u Turnerova ovlivnění divadlem. Stejně postupoval při analýze islandských ság či průběhu mexické revoluce (1810).

VT se rovněž soustředil na zdůraznění a objasnění úlohy symbolu, který pojímá jako zásadní prvek lidské kultury.

Citace: Ivo T. Budil: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie, s. 325

Kromě přehodnocení intelektuálního dědictví britské funkcionalistické školy Victor Turner zdůraznil úlohu symbolu jako základního stavebního kamene lidské kultury. Jeho sémiotické úvahy ovlivnili především Edward Sapir, ale rovněž Sigmund Freud. Symbol je podle Turnera dynamickou entitou vázanou na sociální akci, která jej generuje, a na sociální kontext, jenž vymezuje jeho význam. Symbol tak představuje mocné zhuštění významů s potenciálně velmi intenzivním emocionálním účinkem. Jednoduché symboly dosáhly v minulosti vysoké efektivity, jejíž nevyčerpatelné možnosti a bohatství se neustále odhalují v různých civilizačních a historických horizontech (výmluvným příkladem je křesťanský kříž). Victor Turner soudil, že symbol projevující se v rituálu nelze redukovat nebo vysvětlit specifickou kategorií sekulárního chování. Symbol musí být pochopen především jako výraz vlastností lidského myšlení.

1963 přijímá VT profesuru na Cornell university v USA jako důsledek latentních rozporů s Gluckmanem. Zároveň proniká do koncepce rituálů Charlese-Arnolda Kurr van GENNEPA. Zajímá se především o fázi pomezí, liminární a vnímá tak vlastně i svoji situaci.

Charles-Arnold Kurr van Gennep

1873 - 1957

Les rites de passage, Étude systématique des rites (Přechodové rituály, Systematické studium rituálů): přehled fází rituálů důležitých životních změn v tradičních společnostech, dělené do tří stádií: odloučení, pomezí, přijetí.

Ve svých studiích (včetně Průběhu rituálu) pak spojuje Gennepovo schéma se svým sociálním dramatem. Dalším termínem z VT dílny je *communitas*, společenství, která vytvářejí adepti nacházející se v liminárním stadiu rituálu. Pocit solidarity vyplývající ze společné situace vytváří zcela unikátní atmosféru, kterou VT považuje za ideální zrcadlový obraz společnosti a nazývá „rajskou vizí“. Prožití tohoto ideálu umožňuje přijmout jedinci svůj status a úspěšně fungovat ve světě, do kterého se následně vrátí. *Communitas* je tedy zásobárnou potřebného ideálu, přičemž se ovšem společnost v žádném případě nesnaží stát se celá *communitas*. Souhra *communitas* a sociální struktury dává dohromady společnost – dynamickou, nikoliv statickou, jako v pojetí Radcliffe-Browna. To neplatí pouze pro tradiční, ale rovněž i pro moderní společnosti.

Od poloviny šedesátých let se zabývá VT i politickou antropologií. 1966 se podílí na vydání sborníku *Political Anthropology*. Napomáhá tak vzniku termínů „field“ (abstraktní místo formulování, zavádění a střetávání pravidel) a „arena“ (konkrétní prostředí boje politických autorit).

Setkání s Brianem SUTTON-SMITHEM v 1972 v něm opět probouzí skrytý zájem o divadlo, kde definuje pojem „liminoidní“, jakožto přeměňenou obdobu liminárního v industrializovaných sekularizovaných společnostech, odehrávající se na pódíích divadel, koncertních prostor a jiných kratochvílí. Stal se tak zakladatelem a průkopníkem divadelní antropologie a v divadle našel nástupce liminárních částí rituálů.

Od konce sedmdesátých let se za svého působení na University of Virginia a Chicago University zabývá neurobiologickým základem rituálu.

Citace: Ivo T. Budil: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie, s. 328

Ve svých posledních vědeckých studiích se věnoval vztahu mezi specializovanými funkcemi mozkových hemisfér a rituálními a religiózními projevy, Jungovými archetypy a univerzálními kulturními symboly. Souhru mezi pravou hemisférou, které je zaměřena symbolicky, metaforicky a holisticky, a levou hemisférou, jež je racionální a lingvistická, připodobnil k relaci mezi *communitas* o sociální strukturou. V souladu s *Eugenem d'Aquiím*, jedním z editorů periodika *The Spectrum of Ritual*, a *Philipem Helnerem* z *Institute for Religion in an Age of Science*, Victor Turner usiloval o ustavení nové vědecké disciplíny, kterou nazýval *neurosociologií*. Jedno z jeho posledních veřejných vystoupení na téma „tělo, mozek a kultura“ (*Body, Brain and Culture*) na podzim roku 1982 na konferenci *Institute for Religion In on Age of Science* konané na Chicagské univerzitě ocenili posluchači ovacemi vestoje. Victor Turner v něm odmítl marxistické vymezení náboženství jako ‚opia lidstva‘ a poukázal na jeho ‚zdravé genetické základy‘ (*healthy genetic foundations*).

Umírá 1983.